

Tjänsteställe
Barn- och utbildningsförvaltningen

Datum
2025-09-28

Dnr
BUN0589/25

Handläggare
Magnus Nordahl
Tel: 023-830 00
E-post: magnus.nordahl@falun.se

Yttrande 2025-09-28 gällande Hem för barn och unga – För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Falu kommun tillstyrker utredningen i sin helhet och bedömer att de förslag som utredningen presenterar kommer att bidra till en ökad kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården. Samtidigt bedömer Falu kommun att det finns ytterligare delar av vikt som behöver belysas och delar som eventuellt behöver justeras. Det avser:

- Vårdens differentiering, utformning och innehåll
- Tillgång till hälso- och sjukvård samt utbildning
- Förebyggande arbete, befogenheter och andra åtgärder för trygg och säker vård
- Ekonomiska konsekvenser

Dessa redogörs för var för sig inom respektive område nedan.

Vårdens differentiering, utformning och innehåll

Falu kommun delar bedömningen av att det är positivt att det införs en egen insats för barn och unga genom att avveckla HVB-hem och istället inrätta Hem för barn och unga.

Falu kommun tillstyrker förslaget med tre kategorier av hem, det vill säga hem för placering av föräldrar och barn, generella hem samt specialiserade hem, med dess olika inriktningar. Särskilda specialiserade hem för integrerad vård bedöms vara av högsta vikt för barn och unga. Även förslaget om att begränsa antalet platser till sex per boendeenhet och ett begränsat åldersintervall anses vara nödvändigt.

Falu kommun anser att det finns behov av att det i eventuella föreskrifter framgår tydligt hur olika boendeenheter får förhålla sig till varandra gällande samlokalisering och gemensam personal. Detta då det annars finns en risk för att regleringens intentioner kan kringgåas med personal som rör sig mellan boendeenheter i direkt anslutning till varandra.

Gällande åldersintervallen ser Falu kommun en viss risk att ett för snävt åldersintervall begränsar möjligheten att få en förutsägbar och sammanhållen vårdkedja för vissa barn. Utredningen belyser risken och föreslår bland annat en viss flexibilitet utifrån ett enskilt barns möjligheter att fortsätta placeringen några månader efter uppnådd högsta ålder för den verksamheten. Då förslaget innebär att åldersintervallet ska ingå i tillståndet eller IVO:s omsorgsregister bedömer dock Falu kommun att det finns risk för en onödig fördyring av verksamheten och att barn ändå behöver omplaceras till följd av åldersutvecklingen.

Det bör vara möjligt att ha en viss dynamisk lösning för begränsningen i åldersintervall. Falu kommun föreslår därför att ett hem för barn och unga, i sitt tillstånd, ska kunna ha ett åldersintervall på fem eller sex år, men att intervallet i ålder mellan de inskrivna barnen inte får överstiga tre eller fyra år. En sådan reglering skulle öka flexibiliteten utan att tumma på den kvalitet som utredningen vill uppnå med förslaget om ett begränsat åldersintervall.

Även om placeringar vid hem för barn och unga ska vara en tidsbegränsad insats ser vi att det finns barn och unga som behöver insatser i form av sådan placering över tid, särskilt vissa målgrupper. Utredningen föreslår en lägsta ålder av sju år för placering vid generella eller specialiserade hem för barn och unga. Falu kommun delar bedömningen att små barn, så långt det är möjligt, inte ska placeras i hem för barn och unga. Falu kommun ser dock vissa risker med förslaget då det riskerar att medföra avsaknad av adekvata boendelösningar när små barn trots allt behöver placeras i ett hem och familjehem inte är en tillräcklig åtgärd.

Även om utredningen påtalar att det kan vara möjligt att placera ett mindre barn i ett hem för barn och unga, finns det risker att en så tydlig reglering medför tillgångsbegränsningar till hem som är tillräckligt specialiserade och inriktade på den målgruppen. Det är särskilt relevant i relation till begränsningen i åldersintervall. Falu kommun vill betona att om ett hem för barn och unga ska ta emot väldigt små barn, innebär det även att behoven av vård och omsorg kommer vara synnerligen omfattande och komplext. Därav ökar kraven på ett sådant hem ytterligare. Därför föreslår Falu kommun att det bör övervägas om staten ska ansvara för att driva sådana särskilt anpassade hem för barn under sju år. Likväl som staten, som ensam aktör, har möjlighet att driva hem med omfattande befogenheter utifrån SiS-hem, bör det vara staten, som bäst lämpad huvudman, som kan tillgodose omsorg och vård av den höga kvalitet som krävs när ett barn under sju år behöver placeras i ett hem för barn och unga.

Alternativet skulle vara om endast kommuner tillåts driva hem för barn och unga i den låga åldern, men som utredningen belyser är det väldigt få barn i den åldersgruppen som placeras i sådana vårdformer. Det bör därför vara lämpligare med en statlig huvudman för att tillgodose behovet ur ett nationellt perspektiv. Trots att målgruppen är liten är det av största vikt att dessa barns behov av trygg och säker vård och omsorg får tillräcklig betydelse då barnens låga ålder utgör källa till särskild utsatthet.

Tillgång till hälso- och sjukvård samt utbildning

Falu kommun bedömer att utredningen presenterar flera viktiga förslag för att komma till rätta med dagens utmaningar att säkerställa att de barn och unga som placeras får tillgång till adekvat hälso- och sjukvård. Utmaningen är komplex och svår att lösa. Ett delat huvudmannaskap mellan kommuner och regioner försvårar möjligheten att föreslå åtgärder som säkerställer att barn och unga får en integrerad och sammanhållen social vård och behandling - tillsammans med vård och behandling ur ett hälso- och sjukvårdsperspektiv.

Falu kommun bedömer att utredningens förslag innehåller flera viktiga och avgörande delar för att förbättra vård och behandling för barn och unga. Falu kommun vill ändå lyfta fram några perspektiv som fortsatt kan finnas kvar som utmaningar att hantera trots utredningens förslag.

Det är inte helt ovanligt att socialtjänsten möts av bedömningar från hälso- och sjukvården om att barnets situation behöver stabiliseras ytterligare innan det är möjligt att genomföra utredningar eller sätta in insatser från hälso- och sjukvården, särskilt inom psykiatriområdet. Sådana bedömningar återkommer trots en ökad tydlighet på nationell nivå att barn- och ungdomspsykiatri, som exempel, ska kunna erbjuda insatser innan eller under pågående utredning hos BUP. För att ett barns situation ska stabiliseras är det av stor vikt att insatser från hälso- och sjukvården initieras, exempelvis under en placering i ett hem för barn och unga. Därför är det viktigt med en ökad kunskapsstyrning på området. När det uppstår situationer där ett barns behov av hälso- och sjukvårdsinsatser åsidosätts till följd av tveksamma bedömningar kring tidsmässig lämplighet för sådana insatser, är det viktigt att socialtjänsten erbjuds stöd i hur dessa situationer kan hanteras.

Gällande utredningens förslag kring utbildning tillstyrker kommunen de föreslagna åtgärderna. Samtidigt vill Falu kommun särskilt belysa en utmaning med dagens reglering inom skolan som ibland medför särskilda utmaningar för barn och ungas skolgång när de placeras av socialtjänsten i olika hem. Ibland behöver placering av ett barn ske akut. Den första placeringen är då ibland kortsiktig, exempelvis under tiden som andra insatser ämnar skapa tillräckligt skydd på hemmaplan för att barnet ska kunna återvända hem, eller att någon annan planering kan ta vid. Det kan idag medföra att ett barns avbrott i studierna blir oskäligt långt då det inte alltid är motiverat med ett skolbyte om det finns planering för en ytterligare flytt, särskilt om det handlar om att återvända till hemkommunen. I sådana lägen bedöms det vara bättre om barnen kan behålla sin skolgång i den skola som barnet har gått på till dess att den långsiktiga lösningen finns på plats. För att barnens skolavbrott ska bli så korta som möjligt och för att kontinuiteten ska kvarstå skulle skolan behöva en ökad möjlighet att i sådana lägen kunna erbjuda distansundervisning eller liknande.

Förebyggande arbete, befogenheter och andra åtgärder för trygg och säker vård

Frågan om befogenheter är komplex och troligen svårt att lösa fullt ut. Falu kommun bedömer att utredningens förslag innehåller flera delar som ändå kan bidra till en ökad trygghet i vården. Det ska dock poängteras att det troligen kommer att kvarstå situationer där dessa regleringar är otillräckliga. Utöver de åtgärder som föreslås bedömer Falu kommun att det vore av vikt att socialnämnden kan besluta om användningsbegränsningar avseende elektroniska kommunikationstjänster - även i ärenden där placeringsbesluten är fattade med stöd av socialtjänstlagen.

I övrigt ser Falu kommun att det är viktigt med nationellt kunskapsstöd i tillämpningen av dessa befogenheter då det blir ett komplext område med många nya regleringar. Sådana regleringar ställer höga krav för att handläggningen ska kunna uppnå en hög rättssäkerhet, något som kan vara särskilt utmanande i mindre kommuner.

En socialsekreterare måste redan idag förhålla sig till många komplexa områden. Detta ställer höga krav på kunskap och erfarenhet för att de ska kunna utreda, bedöma och föreslå olika former av insatser för barn och unga. Att dessutom tillämpa nya tvångsåtgärder på ett rättssäkert sätt ställer ytterligare krav på verksamheten, vilket ökar behovet av ett bra nationellt stöd på området.

Falu kommun har inte lyckats utläsa hur processen vid överprövning av beslut med begränsningsåtgärder ska hanteras. Av utredningen framgår det att föreståndaren är motpart till barnet/ungdomen i beslut om begränsningsåtgärder. Falu kommun antar att det enbart borde avse beslut som är fattade av föreståndaren och att nämnden utgör motpart i beslut som är fattade av nämnden. Falu kommun finner att det finns behov av ett förtydligande.

Falu kommun har inte heller kunnat utläsa vårdnadshavarens möjlighet att bestrida ett beslut om begränsningsåtgärd. Det framgår att barnet ska tilldelas ett ombud som stöd i processen, men Falu kommun har inte kunnat utläsa om även en vårdnadshavare har rätt att vara part i ett beslut om begränsningsåtgärd. Om så är fallet anser Falu kommun att det är av vikt att det hålls separat från barnet som part då dennes och en vårdnadshavares intressen i frågan kan skilja sig åt.

I övrigt har Falu kommun en önskan om att möjligheten för andra former av åtgärder för en trygg och säker vård, så som skalskydd, ses över. Falu kommun uppfattar att det i dag inte är möjligt att ha larm på fönster/dörrar eller larmmattor eller liknande i anslutning till fönster/dörrar, som exempel. Det finns exempel där JO har godtagit vissa sådana åtgärder, men där IVO sedan har bedömt att sådana åtgärder inte får förekomma. Falu kommun anser att möjligheten till en del åtgärder i detta avseende skulle kunna bidra till en ökad säkerhet och trygghet för att uppmärksamma om någon försöker ta sig till hemmet för att leverera droger, vapen, etcetera. Det skulle dessutom öka möjligheten att upptäcka om ett barn försöker rymma från hemmet. Så klart får det inte ske på bekostnad av en god tillgänglighet av personal, men som ett komplement skulle det på vissa hem kunna bidra till en ökad säkerhet och trygghet i balans till barnens integritet.

Ekonomiska konsekvenser

Avseende ekonomiska konsekvenser för kommuner har utredningen valt att fokusera på dagens kostnader för olika HVB-hem och antalet tillgängliga platser. Utredningen har belyst eventuellt ökade kostnader utifrån en reglering av att ett hem för barn och unga begränsas till sex platser. Utredningen har inte beaktat hur dagens kostnadsbild varierar mellan olika HVB-hem utifrån olika nivåer av kvalitet, utan endast utgått ifrån platsantalet. Eftersom utredningen föreslår flera andra åtgärder, så som specialiserade hem och högre krav på personalens kompetens/utbildning, bedömer Falu kommun att det kommer att bidra till ökade vårddygnskostnader. Genom att dessutom begränsa åldersintervallet till att ett hem för barn och unga endast får ha en spridning på tre år, bedömer Falu kommun att det kommer att minska beläggningsgraden över tid. Bedömningen görs mot bakgrund av att möjligheten att matcha in barn och unga i verksamheten minskar, vilket kan bidra till en något lägre beläggningsgrad. Detta skulle öka de genomsnittliga vårddygnskostnaderna. Vidare innehåller utredningen flera förslag som medför en ökning i socialtjänstens handläggning, särskilt gällande tydligare krav i samverkan med hälso- och sjukvården samt processen kring beslut och dokumentation kopplat till begränsningsåtgärder. Särskilt begränsningsåtgärderna kommer att medföra fler beslutsprocesser som ska beredas till nämnden/utskottet och som nämnden/utskottet ska behandla. Även hanteringen av tillkommande överprövningsprocesser bedöms utgöra föremål för ökade kostnader för verksamheten.

Falu kommuns bedömning är således att kommunens kostnader till följd av utredningens förslag är betydligt högre än vad som framgår av utredningen. Det är av vikt att detta tas i beaktande för finansieringen av utredningens förslag.